

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาลในด้านการจัดสภาพแวดล้อม ลักษณะการจัดกิจกรรมของครูและความสนใจของเด็กในกิจกรรมที่ครูจัด สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ตามศูนย์การเรียนรู้ หรือมุมและความสนใจสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ของเด็ก ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม วิธีที่ครูใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กและการตอบสนองของเด็กต่อวิธีที่ครูใช้

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่างประชากร

1.1 ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้ เป็นครูประจำชั้นอนุบาล 2 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ซึ่งใช้แนวการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 225 คน

1.2 ตัวอย่างประชากร เป็นครูประจำชั้นอนุบาลปีที่ 2 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2541 ซึ่งใช้แนวการจัดประสบการณ์ของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 20 คน โดยผู้วิจัยใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ดังนี้

1.2.1 สุ่มอย่างง่าย จำนวนครูจากกลุ่มโรงเรียนทั้งหมด จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโรงเรียนทวาราวดี กลุ่มโรงเรียนอโยธยา กลุ่มโรงเรียนสุโขทัย กลุ่มโรงเรียนกรุงธน และกลุ่มโรงเรียนรัตนโกสินทร์ โดยสุ่มได้กลุ่มละ 2 โรงเรียน รวมจำนวน 10 โรงเรียน

1.2.2 สุ่มตัวอย่าง จำนวนครูอนุบาลจาก 10 โรงเรียน ได้ครูโรงเรียนละ 2 คน รวมจำนวนครูทั้งหมด 20 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 แบบสำรวจลักษณะทางกายภาพของห้องเรียนและศูนย์การเรียนรู้ / มุมกิจกรรม

2.2 แบบสังเกตการจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาลด้าน

2.2.1 การจัดสภาพแวดล้อม

2.2.2 ลักษณะการจัดกิจกรรม

2.2.3 การจัดสื่อ / วัสดุอุปกรณ์

2.2.4 ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม

2.2.5 วิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็ก

2.3 แบบการจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างประชากรในการวิจัยครั้งนี้ โดยการไปสำรวจลักษณะทางกายภาพของห้องเรียนและศูนย์การเรียนรู้หรือมุมกิจกรรม และสังเกตการจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล โดยใช้กล้องวิดีโอ บันทึกข้อมูลการจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล และสัมภาษณ์การจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาลภายหลังการสังเกตเสร็จสิ้นลง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจลักษณะทางกายภาพของห้องเรียนและศูนย์การเรียนรู้หรือมุมกิจกรรม การสัมภาษณ์การจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล วิเคราะห์โดยการรวบรวมเรียบเรียงและหาค่าร้อยละ การสังเกตการจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล การสังเกตการทำกิจกรรมเสรีของเด็กอนุบาล วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยของคะแนน แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากข้อมูลที่ได้รับ สรุปได้ดังนี้

1. สถานภาพทั่วไปของครูอนุบาลที่จัดกิจกรรมเสรี

จากการสัมภาษณ์ครูอนุบาล พบว่า ครูอนุบาลที่จัดกิจกรรมเสรีทั้งหมดเป็นหญิง และมีอายุ 41 – 45 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมามีอายุมากกว่า 50 ปี และอายุ 21 – 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 25 และ 20 ตามลำดับ วุฒิการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่จบปริญญาตรี ร้อยละ 85 แต่จบสาขาปฐมวัยเพียงร้อยละ 35 จบสาขาประถมศึกษา และสังคมศึกษา ร้อยละ 20 ครูอนุบาลที่เคยมีประสบการณ์ในการสอนระดับประถมศึกษามาก่อนมากกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 50 และมีประสบการณ์ในการสอนระดับอนุบาลมากกว่า 10 ปี ขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมามีประสบการณ์ 1 – 5 ปี และ 6 – 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 90 และ ตำแหน่งอื่น ๆ เพียงร้อยละ 10 นอกจากทำหน้าที่สอนชั้นอนุบาลแล้ว ครูอนุบาลรับผิดชอบงานด้านบริการมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35 รองลงมา คือ งานการเงินและงานอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 30 และ 25 ตามลำดับ ครูอนุบาลทุกคนเคยผ่านการอบรม ประชุม สัมมนา เกี่ยวกับแนวการจัดกิจกรรมและประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาลในเรื่อง การจัดประสบการณ์ และกิจกรรมสำหรับเด็กอนุบาลมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 95 รองลงมา คือ อบรมเกี่ยวกับกิจกรรมเคลื่อนไหว และจังหวะ หลักการจัดการศึกษาระดับอนุบาล และกิจกรรมสร้างสรรค์ คิดเป็นร้อยละ 90 และ 85 ตามลำดับ ครูอนุบาลที่เคยได้รับรางวัลด้านการสอนระดับชั้นอนุบาล คิดเป็นร้อยละ 30 และ พอใจกับงานสอนในระดับชั้นอนุบาล คิดเป็นร้อยละ 90

2. ลักษณะทางกายภาพของห้องเรียนและศูนย์การเรียนรู้หรือมุมกิจกรรม

จากการสำรวจลักษณะทางกายภาพของห้องเรียนที่จัดกิจกรรมเสรี พบว่า ห้องเรียนที่จัดกิจกรรมเสรีทุกห้อง มีขนาดไม่น้อยกว่า 6 x 8 เมตร มีแสงสว่างเพียงพอ โปร่งสบาย อากาศถ่ายเท มีหน้าต่างเพียงพอ พื้นห้องเป็นไม้หรือวัสดุที่เด็กสามารถนั่งหรือนอนเล่นได้ ห้องเรียนมีฝ้าผนังกันเป็นสัดส่วน มีสภาพแวดล้อมที่อบอุ่น สวยงาม ดึงดูดความสนใจเด็ก ในห้องเรียนทุกห้องมีวัสดุ ครุภัณฑ์สำหรับครู มีชั้นหรือตู้สำหรับวางสิ่งของ หรือสื่อ / อุปกรณ์ มีโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับจัดศูนย์ / ทำกิจกรรม และมีบริเวณสำหรับจัดกิจกรรมกลุ่มใหญ่

หรือกิจกรรมเคลื่อนไหว รองลงมาคือ มีกระดานสำหรับครูหรือเด็ก และมีศูนย์ในห้องไม่น้อยกว่า 4 ศูนย์ คิดเป็นร้อยละ 90 เท่ากัน

ลักษณะทางกายภาพของศูนย์การเรียนรู้หรือมุมกิจกรรม พบว่า ศูนย์ / มุมในห้องเรียน ส่วนใหญ่มีสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ปลอดภัย คุณภาพดี คิดเป็นร้อยละ 95 รองลงมาคือ ศูนย์ / มุมสวยงาม ดึงดูดความสนใจเด็ก และมีสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่เพียงพอ น่าสนใจ เหมาะกับวัยและความต้องการของเด็ก คิดเป็นร้อยละ 85 และ 80 ตามลำดับ

3. การจัดการกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล

จากการสังเกตการจัดการกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล สรุปได้ดังนี้

3.1 การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน พบว่า

3.1.1 ด้านการออกแบบพื้นที่ของห้องเรียนและศูนย์ / มุม ครูอนุบาลปฏิบัติในระดับมากที่สุดคือ จัดให้มีบอร์ดหรือป้ายแสดงผลงานเด็ก จัดให้มีพื้นที่สำหรับเก็บเอกสารของใช้ส่วนตัวและสื่อการสอน จัดแบ่งเป็นศูนย์ / มุม อย่างน้อย 4 ศูนย์ จัดศูนย์ได้เหมาะสมอยู่ในสภาพที่ยืดหยุ่นได้ จัดศูนย์ / มุม ให้มีพื้นที่เพียงพอในการทำกิจกรรม และที่ครูปฏิบัติระดับน้อยที่สุด คือ มีพื้นที่ที่เด็กสามารถใช้เวลาเป็นส่วนตัว เล่นหรือทำงานคนเดียว

3.1.2 ด้านการตกแต่งห้องเรียน พบว่า ครูอนุบาลใช้วัสดุอื่น ๆ ในการตกแต่งห้องเรียน เช่น ภาพประกอบการศึกษา การ์ตูน ไม้ดอกไม้ประดับ สื่อสำเร็จรูปในระดับมากที่สุด และเด็กมีส่วนร่วมในการตกแต่งห้องเรียนในระดับน้อยที่สุด

3.1.3 ด้านการจัดเก็บเอกสารหรือผลงานที่ทำกิจกรรมเสรี พบว่า ครูอนุบาลมีที่จัดเก็บผลงานของเด็กเป็นรายบุคคล และมีราวสำหรับแขวนหรือที่วางผลงานของเด็กชั่วคราวในระดับมากที่สุด และมีการนำผลงานของเด็กจัดแสดงหมุนเวียนอย่างสม่ำเสมอในระดับน้อยที่สุด

3.1.4 ด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในห้องเรียนพบว่า ครูอนุบาลจัดศูนย์เพิ่มขึ้นในห้องเรียนในระดับมากที่สุด และมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ศูนย์ต่าง ๆ สลับกันในระดับน้อยที่สุด

3.2 ลักษณะการจัดกิจกรรม

3.2.1 จำนวนศูนย์ / มุม ที่จัดไว้เป็นประจำในห้องเรียน พบว่าครูอนุบาล ปฏิบัติในระดับมากที่สุดคือ จัดไว้ 4 - 6 ศูนย์ปฏิบัติระดับน้อยที่สุดคือ จัดมากกว่า 6 ศูนย์ และจัดน้อยกว่า 4 ศูนย์ ส่วนศูนย์ที่ครูจัดเพิ่มขึ้นในห้องเรียน พบว่า ครูจัดน้อยกว่า 4 ศูนย์ และจัด 4 - 6 ศูนย์ในระดับปานกลาง

3.2.2 ลักษณะของกิจกรรมที่จัด พบว่า ครูอนุบาลจัดสื่อ / อุปกรณ์ ให้เด็กเล่นหรือทำกิจกรรมในระดับมากที่สุดที่ศูนย์บ้าน ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส และเกมการศึกษา ศูนย์หนังสือ ศูนย์สีเทียน ศูนย์สีน้ำ และที่ครูจัดในระดับน้อยที่สุดคือ ศูนย์เขียนสร้างสรรค์ ศูนย์นิทรรศการ และศูนย์คณิตศาสตร์

3.2.3 ความสนใจในกิจกรรมเสรีที่ครูจัด

การเลือกเล่นในศูนย์ / มุมที่สนใจ พบว่า

เด็กอนุบาลสนใจกิจกรรมเสรีในศูนย์ / มุมที่ครูจัดเพิ่มขึ้นในห้องในระดับมากที่สุด ส่วนศูนย์ / มุมที่ครูจัดไว้ประจำในห้องเรียน เด็กสนใจศูนย์บ้าน ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัสและเกมการศึกษา ศูนย์หนังสือ ในระดับมากที่สุด และสนใจศูนย์นิทรรศการ ศูนย์เขียนสร้างสรรค์ และศูนย์คณิตศาสตร์ในระดับน้อยที่สุด

การใช้เวลาเล่นในศูนย์ / มุมที่สนใจ พบว่า

ในศูนย์ / มุมที่ครูจัดเพิ่มขึ้นในห้องเรียน เด็กใช้เวลาเล่นไม่เกิน 10 นาที ในระดับมากที่สุด

ในศูนย์ / มุมที่ครูจัดไว้ประจำ

เด็กใช้เวลาเล่นประมาณ 1 - 3 นาที ในศูนย์ดนตรีและศูนย์วิทยาศาสตร์ ในระดับน้อยที่สุด

เด็กใช้เวลาเล่นไม่เกิน 10 นาที ในศูนย์บ้าน ศูนย์บล็อก และศูนย์หนังสือ ในระดับปานกลาง

เด็กใช้เวลาเล่นเกิน 10 นาที ในศูนย์บ้าน ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส และเกมการศึกษา ระดับปานกลาง

กิจกรรมหรือผลงานที่ทำให้แต่ละศูนย์ / มุม พบว่า กิจกรรมที่เด็ก ทำ / เล่น ในระดับมากที่สุด คือ เล่นเลียนแบบชีวิตในครอบครัว และบุคคลในศูนย์บ้าน เล่นเครื่องเล่นสัมผัสและเกมการศึกษาอย่างอิสระในศูนย์เครื่องเล่นสัมผัสและเกมการศึกษา อ่านหนังสือนิทานหนังสือภาพเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อยในศูนย์หนังสือ วาดภาพ ระบายสี พิมพ์สี ฯลฯ ในศูนย์สีเทียน วาดภาพ ระบายสี พิมพ์สี ฯลฯ ในศูนย์สีน้ำ

3.2.4 ความเหมาะสมของกิจกรรมเสรีในศูนย์ กับกิจกรรมเสริม ประสพการณ์ (หน่วยการเรียนรู้) พบว่า ครูอนุบาลจัดกิจกรรมเสรี ไม่สอดคล้องกับกิจกรรม เสริมประสพการณ์ ในระดับมากที่สุด และครูจัดกิจกรรมเสรีได้สอดคล้องกับกิจกรรมเสริม ประสพการณ์ในระดับน้อยที่สุด

3.2.5 ความเหมาะสมของกิจกรรมเสรีที่สอดคล้องกับพัฒนาการ ในแต่ละด้านของเด็ก พบว่า ครูอนุบาลจัดกิจกรรมเสรีได้สอดคล้องกับพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม สติปัญญา และภาษาในระดับมากที่สุด

3.2.6 การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมเสรีในแต่ละศูนย์ พบว่า ครูอนุบาลไม่มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมในศูนย์ในแต่ละวัน ระดับมากที่สุด และมีครูอนุบาลที่เปลี่ยนกิจกรรม เฉพาะบางศูนย์ในแต่ละวัน ระดับน้อยที่สุด

3.2.7 ด้านอื่น ๆ พบว่า ครูอนุบาลจัดกิจกรรมได้หลากหลาย มีความ ยาก - ง่าย ต่างกัน และครูอนุบาลที่จัดกิจกรรมได้ไม่หลากหลายมีระดับน้อยที่สุด

3.3 สื่อ / วัสดุอุปกรณ์

3.3.1 สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูอนุบาลใช้ในแต่ละศูนย์ / มุม

ศูนย์ / มุมบ้าน (บทบาทสมมติ) สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ใน ระดับมากที่สุด ประกอบด้วย ของเล่น ของใช้ในบ้าน เช่น เต้า จาน ชาม ช้อน ที่รัดผ้า ฯลฯ ทั้งที่เป็นของจริงและของจำลอง ใช้ตุ๊กตาและเสื้อผ้าสำหรับตุ๊กตา และเครื่องแต่งตัว เสื้อผ้าของ ผู้ใหญ่ ทั้งชาย - หญิง ชุดอาชีพในระดับปานกลางต่าง ๆ

ศูนย์ / มุมบล็อก สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ในระดับมาก ประกอบด้วย ไม้บล็อกหรือแท่งไม้รูปร่างและขนาดต่างๆ ที่มีจำนวนไม่ต่ำกว่า 60 ชิ้น และใช้ ระดับน้อยที่สุดคือ อุปกรณ์ประกอบการเล่นบล็อก

ศูนย์ / มุมเครื่องเล่นสัมผัสและเกมการศึกษา สื่อ / วัสดุ อุปกรณ์ที่ครูใช้ในระดั้มากที่สุด ประกอบด้วย พลาสติกสร้างสรรค์ กล้องหยอดบล็อก ลูกปัด สำหรับร้อย แบบสำหรับร้อย และใช้เกมการศึกษาแบบสำเร็จรูป หรือเกมการศึกษาที่ครูผลิตขึ้น ใช้งเอง เช่น เกมจับคู่ โดมิโน เกมจัดหมวดหมู่ แยกประเภท ภาพตัดต่อ เริงรำลำดับ ฯลฯ ในระดับ ปานกลาง

ศูนย์ / มุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติ สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ ที่ครูใช้ในระดั้มาก ประกอบด้วย ตัวอย่างของจริง เช่น เมล็ดพืช เปลือกหอย หิน ดิน ทวาย ต้นไม้ หรือของจำลองอื่น ๆ และใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ในการค้นคว้าทดลอง เช่น แว่นขยาย แม่เหล็ก ตาชั่ง กระจกเงา ฯลฯ ในระดับปานกลาง

ศูนย์ / มุมหนังสือ สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ในระดั้มากที่สุด ประกอบด้วย หนังสือภาพ หนังสือนิทาน ที่เหมาะสมกับเด็ก และใช้เก้าอี้ ม้านั่ง เสื่อ เบาะ พรม หมอนที่มีขนาดและรูปทรงต่าง ๆ ในระดับปานกลาง

ศูนย์ / มุมดนตรี สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ในระดั้มาก ประกอบด้วย อุปกรณ์ในการเล่นดนตรี เช่น กลอง ระนาด ฉิ่ง ฉาบ กรับ ทรัมบูตั้น ลูกขัด ฯลฯ

ศูนย์ / มุมสีน้ำ สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ในระดั้มากที่สุด ประกอบด้วย สีน้ำ พู่กันขนาดต่าง ๆ ภาชนะสำหรับใส่สี กระดาษสำหรับวาดภาพ และวัสดุอื่น ๆ ที่ใช้ในการเล่นสีน้ำ เช่น เศษวัสดุ ผัก ผลไม้แกะสลัก ฯลฯ และใช้ผ้ากันเปื้อนหรือผ้าพลาสติก ผ้าเช็ดมือ อุปกรณ์ทำความสะอาดต่าง ๆ เช่น ไม้กวาด ผ้าถูพื้น ในระดั้มาก

ศูนย์ / มุมสีเทียน สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ในระดั้มากที่สุด ประกอบด้วย สีเทียนหรือดินสอสีเทียน (GIANT CRAYON) และกระดาษสำหรับวาดภาพ และใช้วัสดุอื่น ๆ ที่ใช้ประกอบในการวาดภาพ เช่น เหยียง เปลือกไม้แห้ง ใบไม้ เศษวัสดุต่าง ๆ ในระดับน้อย

ศูนย์ / มุมปั้น สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ในระดั้มาก ประกอบด้วย ดินน้ำมัน หรือแป้งทำขนม หรือดินเหนียว และแผ่นรองสำหรับปั้น และใช้แม่พิมพ์ พลาสติกสำหรับกดขนม แม่พิมพ์รูปทรงต่าง ๆ อุปกรณ์พลาสติกสำหรับใช้ตัด หั่น นวด ฯลฯ ในระดับน้อย

ศูนย์ / มุมงานกระดาษ สี / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูอนุบาลใช้ใน ระดับมาก ประกอบด้วย อุปกรณ์ที่ใช้ในการตัด ฉีก ปะ เช่น กรรไกร กระดาษสี หนังสือภาพหรือนิตยสาร กระดาษห่อของขวัญ กาว ฯลฯ และมีผลงานที่ครูทำขึ้นเป็นตัวอย่างให้เด็กทำตาม ในระดับปานกลาง

ศูนย์ / มุมนิทรรศการ สี / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ใน ระดับน้อยที่สุด ประกอบด้วย ตุ๊กตา หนังสือภาพ หนังสือนิทาน และสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กสนใจและมีความ สอดคล้องกับเนื้อหาหรือกิจกรรมเสริมประสบการณ์

ศูนย์ / มุมคณิตศาสตร์ สี / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ใน ระดับน้อยที่สุด ประกอบด้วย ภาชนะใส่สิ่งที่จะให้นักเรียนเล่น เช่น เมล็ดพืช และมีอุปกรณ์ในการตวง เช่น ถ้วยพลาสติก ไม้พายขนาดเล็ก ตะกร้าสานขนาดเล็ก กระบวย ฯลฯ

ศูนย์ / มุมเขียนสร้างสรรค์ สี / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ใน ระดับน้อยที่สุด ประกอบด้วย โต๊ะ เก้าอี้ หรือเบาะนั่ง อุปกรณ์ที่ใช้ในการเขียน เช่น ปากกา สี ดินสอ ตัวอย่างภาพและคำ กระดาษ หนังสือ

3.3.2 ความสนใจในสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ของเด็กอนุบาล

ประเภทของเล่น / สื่ออุปกรณ์ที่สนใจในแต่ละศูนย์ / มุม พบว่า เด็กอนุบาลเลือกใช้สื่อประเภทของจริงหรือสื่อธรรมชาติในศูนย์บ้าน (บทบาทสมมติ) ระดับมาก สื่อประเภทของจำลอง สื่อสำเร็จรูป หรือสื่อพลาสติก เด็กเลือกใช้ระดับมากที่สุด คือ สื่อใน ศูนย์บ้าน ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัสและเกมการศึกษา และศูนย์หนังสือ ส่วนสื่อประเภทที่ครูผลิตขึ้น ใช้ในห้องเรียนเด็กเลือกใช้ ระดับน้อยที่สุด คือ สื่อในศูนย์บ้าน และศูนย์เครื่องเล่นสัมผัสและ เกมการศึกษา นอกจากนี้พบว่า เด็กในห้องเรียนทุกห้องที่จัดกิจกรรมเสรีใช้สื่อที่ครูจัดเตรียมไว้ ในศูนย์ / มุมที่จัดเพิ่มในห้องเรียน ในระดับมากที่สุด

ลักษณะสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่เด็กสนใจในแต่ละศูนย์ / มุม

ศูนย์ / มุมที่ครูจัดไว้ประจำในห้องเรียน ได้แก่

ศูนย์บ้าน (บทบาทสมมติ) เด็กสนใจของเล่นของใช้ในบ้าน เครื่องครัวต่าง ๆ ตุ๊กตา ในระดับมากที่สุด

ศูนย์บล็อก เด็กสนใจบล็อกไม้ หรือแท่งไม้ ที่มีขนาดและ รูปทรงต่าง ๆ ในระดับปานกลาง

ศูนย์เครื่องเล่นสัสม์และเกมการศึกษา เด็กสนใจ
พลาสติกสร้างสรรค์ กล้องหยอดบล็อก ลูกบิด แบบสำหรับร้อย ในระดับมากที่สุด

ศูนย์วิทยาศาสตร์หรือมูมธรรมชาติ เด็กสนใจตัวอย่าง
ของจริงจากพืช หิน ดิน ทราย และอุปกรณ์ที่ใช้ในการสังเกต ค้นคว้า ทดลอง เช่น แว่นขยาย
ตาซัง เลนส์เว้า เลนส์นูน และของจำลองอื่น ๆ ในระดับน้อย

ศูนย์หนังสือ เด็กสนใจหนังสือภาพ หนังสือนิทาน และ
อุปกรณ์ในมุมหนังสือในระดับมากที่สุด

ศูนย์ดนตรี เด็กสนใจอุปกรณ์ในการเล่นดนตรี เช่น กลอง
ฉิ่ง ฉาบ ระนาด ลูกขี้ตูด ทรัมโบลีน กรับ ฯลฯ ในระดับน้อย

ศูนย์นิทรรศการ เด็กสนใจนิทาน หนังสือภาพ และสื่ออื่น ๆ
ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เด็กสนใจในระดับน้อยที่สุด

ศูนย์คณิตศาสตร์ เด็กสนใจเมล็ดพืชชนิดต่าง ๆ และ
อุปกรณ์ในการชั่ง ตวง วัด ฯลฯ ในระดับน้อยที่สุด

ศูนย์เขียนสร้างสรรค์ เด็กสนใจอุปกรณ์ในการเขียน เช่น สี
ดินสอ ปากกา ฯลฯ ในระดับน้อยที่สุด

ศูนย์ / มุมที่ครูจัดเพิ่มขึ้นในห้องเรียน ได้แก่

ศูนย์ปั้น เด็กสนใจดินน้ำมัน แป้งปั้นขนม และอุปกรณ์
การเล่น เช่น แม่พิมพ์รูปทรงต่าง ๆ อุปกรณ์ในการตัด หั่น นวด ฯลฯ ในระดับมากที่สุด

ศูนย์งานกระดาษ เด็กสนใจอุปกรณ์ที่ใช้ในการตัด ฉีก ปะ
พับ เช่น กรรไกร กาว กระดาษสี เศษวัสดุอื่น ๆ เช่น ด้าย ไหมพรม ฯลฯ ในระดับมาก

ศูนย์สีน้ำ เด็กสนใจสีน้ำ กระดาษ พู่กัน และเศษวัสดุ
อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการวาดภาพ ระบายสี พิมพ์สีด้วยสีน้ำในระดับมากที่สุด

ศูนย์สีเทียน เด็กสนใจสีเทียน และอุปกรณ์ในการวาดภาพ
ระบายสีด้วยสีเทียน ในระดับมากที่สุด

การใช้เวลาเล่นกับสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ตนสนใจ พบว่า เด็กใช้เวลาเล่นในศูนย์ / มุมที่ครูจัดเพิ่มขึ้นในห้องเรียน ไม่เกิน 10 นาที ในระดับมากที่สุด และใช้เวลาเล่นในศูนย์ที่ครูจัดไว้ประจำไม่เกิน 10 นาที และเกิน 10 นาที ในระดับปานกลาง

กิจกรรม หรือผลงานที่เกิดจากการใช้สื่อ / อุปกรณ์ที่สนใจ พบว่า

ในศูนย์ / มุมที่ศูนย์จัดไว้ประจำ กิจกรรมที่เด็กทำในระดับมากที่สุด คือ ใช้อุปกรณ์ของเล่นของใช้ภายในบ้าน เล่นเขียนแบบชีวิตในครอบครัว บุคคลต่าง ๆ ตามจินตนาการในศูนย์บ้าน เล่นเครื่องเล่นสัมผัส ตัวต่อสร้างสรรค์ ร้อยลูกปัด ร้อยตามแบบ เล่นเกมการศึกษาต่าง ๆ อย่างอิสระ ตามความต้องการ ในศูนย์เครื่องเล่นสัมผัสและเกมการศึกษา อ่านหนังสือภาพ หนังสือนิทาน กับครูและเพื่อนในศูนย์หนังสือ

ในศูนย์ / มุมที่ครูจัดเพิ่มขึ้นในห้องเรียน กิจกรรมที่เด็กทำในระดับมากที่สุดคือ วาดภาพ ระบายสีตามจินตนาการหรือการพิมพ์ภาพจากเศษวัสดุ ในศูนย์สีเทียน วาดภาพระบายสี หรือพิมพ์สีด้วยเศษวัสดุในศูนย์สีน้ำ พับ ฉีก ดัด ปะ และใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในศูนย์งานกระดาษ

3.3.3 พฤติกรรมขณะทำกิจกรรมเสรี

ลักษณะการทำกิจกรรม / เล่นของเด็ก พบว่า

ในศูนย์ / มุมที่ครูจัดขึ้นเพิ่ม เด็กอนุบาลทำกิจกรรมหรือเล่นแบบเล่นคนเดียวในระดับมากที่สุด

ในศูนย์ / มุมที่ครูจัดไว้ประจำ

เด็กทำกิจกรรม / เล่นแบบเล่นคนเดียว ในศูนย์ดนตรีและศูนย์วิทยาศาสตร์ ในระดับน้อย

เด็กทำกิจกรรม / เล่นแบบต่างคนต่างเล่น (คู่ขนาน) ในศูนย์เครื่องเล่นสัมผัสและเกมการศึกษา และศูนย์หนังสือระดับมากที่สุด

เด็กทำกิจกรรม / เล่นร่วมกันในศูนย์บ้าน ระดับมากที่สุด

การแสดงออกทางอารมณ์หรือกิริยาท่าทางขณะทำกิจกรรม / เล่นเสรี พบว่า เด็กอนุบาลทำกิจกรรมด้วยความตั้งใจ และมีความสนุกสนานในระดับมากที่สุด

ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาขณะทำกิจกรรม / เล่นเสรี พบว่า เด็กอนุบาลมีปัญหาสื่อ / ของเล่น ไม่เพียงพอและสภาพชำรุด และปัญหาพื้นที่ในศูนย์ / มุม ไม่เพียงพอในการทำกิจกรรม ในระดับน้อยและวิธีแก้ปัญหา คือ ใช้สื่อที่มีอยู่ ใช้สื่อร่วมกับเพื่อน หรือเล่นโดยไม่ใช้สื่อ และการนำสื่อ / อุปกรณ์ไปเล่นบริเวณอื่น

3.3.4 ความสอดคล้องระหว่างสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ในแต่ละศูนย์ / มุม กับกิจกรรมเสริมประสบการณ์ (หน่วยการเรียนรู้) พบว่า ครูจัดสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ได้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและชีวิตประจำวันของเด็กในระดับมากที่สุด และจัดสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ได้สอดคล้องกับเนื้อหาตามหน่วยการเรียนรู้ในระดับน้อยที่สุด

3.3.5 ความเหมาะสมของสื่อ / วัสดุอุปกรณ์กับพัฒนาการของเด็ก พบว่า ครูอนุบาลจัดสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ได้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา และด้านภาษาในระดับมากที่สุด

3.3.6 การเปลี่ยนแปลงการใช้สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ในแต่ละศูนย์ / มุม พบว่า ครูอนุบาลมีการประยุกต์หรือดัดแปลงสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ขึ้นใช้ในศูนย์ / มุม ในระดับมากที่สุด และครูจัดหาสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่แปลกใหม่มาให้เด็กเล่นอย่างสม่ำเสมอ ในระดับปานกลาง

3.3.7 ด้านอื่น ๆ พบว่า ครูอนุบาลปฏิบัติในระดับมากที่สุด คือ จัดสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ จัดวางอยู่ในระดับสายตาและเด็กสามารถหยิบใช้ได้สะดวก สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ มีความคงทนและคุณภาพดี ไม่เป็นอันตรายสำหรับเด็ก ครูจัดสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ในศูนย์ / มุม ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สื่อ / วัสดุอุปกรณ์มีจำนวนเพียงพอ

3.4 ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม

พบว่า ครูอนุบาลปฏิบัติในระดับมากที่สุดคือ ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย ปฏิบัติในระดับมากที่สุดคือ ดูแลให้เด็กปฏิบัติตามระเบียบ ข้อตกลง ชี้แจงขั้นตอนการเข้าทำกิจกรรม แนะนำกิจกรรมโดยการอธิบาย สาธิต ยกตัวอย่างประกอบ และการเสริมแรงให้เด็กมีกำลังใจในการทำกิจกรรมเสรี

3.5 วิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมเด็ก

วิธีที่ครูอนุบาลใช้แก้ปัญหาเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในระดับมากที่สุดคือ การส่งเสียงว่ากล่าวตักเตือน และพูดคุยกับเด็กโดยตรง ปฏิบัติในระดับมากคือ การเรียก ชื่อเด็กเป็นรายบุคคล เพื่อให้หยุดพฤติกรรม ให้แรงเสริมทางบวก และให้แรงเสริมทางลบ ปฏิบัติในระดับน้อยที่สุดคือ การทบทวนข้อตกลง การชี้ และเรียกชื่อเด็ก และการตำหนิเด็ก

การตอบสนองต่อวิธีการที่ครูใช้แก้ปัญหาพฤติกรรมไม่เหมาะสมพบว่า เด็กอนุบาลที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ตอบสนองครูด้วยการยอมรับ และปฏิบัติตามคำแนะนำ คำสั่งของครูและกิจกรรมต่อไป ในระดับน้อย และเด็กที่ตอบสนองครูโดยการเงี้ยวหรือร้องไห้ พาตัวเองออกไปจากกลุ่ม เก็บตัว และหยุดการทำกิจกรรมชั่วคราว มีระดับน้อยที่สุด

การแสดงออกทางอารมณ์ / ความรู้สึกต่อวิธีการที่ครูใช้แก้ปัญหา พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็ก พบว่า เด็กอนุบาลที่ไม่ปัญหาพฤติกรรมไม่เหมาะสม ไม่แสดงออกทางอารมณ์อย่างชัดเจน หลบสายตา และทำกิจกรรมต่อไป มีระดับน้อย และพบว่า มีเด็กที่ซึม นิ่ง เงี้ยว อายเพื่อน และเก็บตัวตามลำพังชั่วคราว มีระดับน้อยที่สุด

วิธีที่ครูอนุบาลใช้ในระดับมากที่สุด เมื่อเด็กสนใจกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เป็นเวลานาน คือ การเรียกชื่อหรือเตือนเด็กเป็นรายบุคคลเพื่อให้เปลี่ยนกิจกรรม ปฏิบัติในระดับน้อยคือ การใช้คำพูดชักชวนให้เด็กเปลี่ยนกิจกรรม พูดให้เด็กรู้ตัวและเปลี่ยนกิจกรรมเอง และการให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างอิสระ

วิธีที่ครูอนุบาลใช้ เมื่อต้องการให้เด็กเปลี่ยนกิจกรรมเสรีไปสู่อีกกิจกรรมหนึ่งคือ ใช้คำพูดหรือคำสั่งให้เด็กรู้ว่าหมดเวลา ในระดับปานกลาง และใช้กระดิ่ง ระฆัง เครื่องเคาะจังหวะต่าง ๆ เป็นสัญญาณ และใช้เพลง คำคล้องจอง เป็นสัญญาณในระดับน้อย

การให้แรงเสริมกับเด็ก พบว่า ครูให้แรงเสริมทางบวกและให้แรงเสริมทางลบกับเด็กในระดับมาก และพบว่า จากการเสริมแรงทางบวก เด็กแสดงอาการดีใจและกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่อไปในระดับมาก จากการเสริมแรงทางลบ เด็กแสดงการยอมรับ และปฏิบัติตามเงื่อนไขในระดับมาก และจากการที่ครูใช้วิธีคาดโทษ ลงโทษ เด็กตอบสนองโดยการเงี้ยว เก็บตัว หยุดการทำกิจกรรมชั่วคราวในระดับน้อยที่สุด

4. จากการสัมภาษณ์ครูอนุบาล พบว่า

4.1 ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมเสรี พบว่า ครูอนุบาลผู้รับการสัมภาษณ์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมเสรีเป็นอย่างดี คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือ มีความรู้ความเข้าใจพอสมควร คิดเป็นร้อยละ 40 และมีครูอนุบาลที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสรีเพียงเล็กน้อย และต้องการได้รับการอบรมเพิ่มเติม คิดเป็นร้อยละ 10

4.2 ประโยชน์ของกิจกรรมเสรีที่มีต่อการพัฒนาการของเด็กอนุบาล พบว่า ครูอนุบาลทั้งหมดมีความเห็นว่า กิจกรรมเสรีมีประโยชน์ต่อการพัฒนาการของเด็กอนุบาล ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม สติปัญญา และภาษา คิดเป็นร้อยละ 100

4.3 หลักการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กอนุบาล พบว่า ครูอนุบาลที่เสนอแนะว่า ควรจัดให้มีศูนย์ / มุม และสื่ออุปกรณ์อย่างหลากหลาย เหมาะสมกับวัยและความต้องการของเด็ก คิดเป็นร้อยละ 45 รองลงมาคือ ควรจัดให้มีบรรยากาศอบอุ่นเหมือนบ้าน และควรจัดให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เนื้อหา กิจกรรมและตัวเด็ก คิดเป็นร้อยละ 30 และ 25 ตามลำดับ

4.4 การวางแผนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสรี พบว่า ครูอนุบาลมีการวางแผนการจัดกิจกรรมเสรีไว้ล่วงหน้า คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือ ครูไม่มีการวางแผนการจัดกิจกรรมเสรี แต่ใช้การพิจารณาให้สอดคล้องกับเนื้อหา และครูศึกษาจากแนวการจัดประสบการณ์ หรือหลักสูตรเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 25

4.5 แนวคิดในการจัดกิจกรรมเสรีในแต่ละศูนย์ / มุม พบว่า ครูอนุบาลเสนอแนวคิดว่าจะจัดกิจกรรมให้หลากหลาย เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และสอดคล้องกับเนื้อหา คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาคือ ต้องจัดให้เหมาะสมกับสภาพห้องเรียนและพื้นที่ สามารถปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้ ควรจัดสื่อให้เพียงพอ มีความหลากหลาย ทันสมัย เป็นที่สนใจของเด็ก คิดเป็นร้อยละ 25 และ 20 ตามลำดับ

4.6 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ ในแต่ละศูนย์ / มุม พบว่า ครูอนุบาลที่เสนอแนวคิดว่าจะใช้สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ ควรมีความคงทน ปลอดภัย ง่าย ราคาไม่แพง เหมาะกับวัยของเด็ก คิดเป็นร้อยละ 45 รองลงมาคือ สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ ควรมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง เพื่อกระตุ้นความสนใจของเด็ก คิดเป็นร้อยละ 25 และ สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ ควรมีความหลากหลาย แปลกใหม่ น่าสนใจ ควรเป็นสื่อที่ผลิตขึ้นใช้เองหรือดัดแปลงจากวัสดุเหลือใช้ คิดเป็น ร้อยละ 15

4.7 ขั้นตอนในการให้เด็กทำกิจกรรมเสรีในศูนย์ / มุม พบว่า ครูอนุบาลใช้วิธีแนะนำ อธิบาย สาธิต กิจกรรมที่จะให้เด็กทำ คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมาคือ ครูกำหนดให้เด็กทำกิจกรรมในศูนย์ / มุม ที่จัดเพิ่มขึ้นในห้องก่อน แล้วจึงให้เลือกทำกิจกรรมในศูนย์ / มุม ที่จัดไว้ประจำอย่างอิสระ และสร้างข้อตกลงร่วมกันกับเด็ก คิดเป็นร้อยละ 50 และ 40 ตามลำดับ และน้อยที่สุดคือ การใช้เทคนิคในการนำเด็กเข้าทำกิจกรรมในศูนย์ / มุม คิดเป็นร้อยละ 25

4.8 การปฏิบัติของครูอนุบาลขณะเด็กทำกิจกรรมเสรี พบว่า ครูอนุบาลส่วนใหญ่มีการดูแลความเรียบร้อย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เพิ่มเติม ให้คำแนะนำให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา ช่วยเขียนชื่อและคำบอกเล่าเกี่ยวกับผลงานของเด็ก คิดเป็นร้อยละ 90 และครูอนุบาลที่ทำงานตามปกติ ตรวจผลงาน และเข้าไปช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา มีเพียงร้อยละ 10

เมื่อเด็กมีปัญหาทางพฤติกรรม พบว่า ครูอนุบาลส่วนใหญ่ใช้วิธีช่วยไกล่เกลี่ย และให้เด็กมีส่วนร่วมในการหาข้อยุติของปัญหา คิดเป็นร้อยละ 75 รองลงมาคือ ครูเป็นผู้ยุติปัญหาทางพฤติกรรมที่เกิดขึ้น และครูสังเกตการแก้ปัญหาของเด็กก่อน แล้วจึงให้ความช่วยเหลือ คิดเป็นร้อยละ 10 และ 5 ตามลำดับ

เมื่อต้องการให้เด็กเปลี่ยนกิจกรรม พบว่า ครูอนุบาลที่ใช้วิธีเรียกชื่อเด็ก สอบถามเด็กเป็นรายบุคคล และเตือน / บอกให้เปลี่ยนพฤติกรรม คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาคือ การพูดชักชวนให้เด็กไปทำกิจกรรมอื่น และบอกกล่าวเพื่อให้เด็กรู้ตัวและเปลี่ยนกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 20 และพบว่า ครูอนุบาลที่ให้เด็กทำกิจกรรมอย่างอิสระตามความสนใจ คิดเป็นร้อยละ 20

ในการให้แรงเสริมหรือชักจูงให้เด็กสนใจในกิจกรรม พบว่า ครูอนุบาลส่วนใหญ่ใช้วิธีกล่าวชมเชย ให้กำลังใจผลงานที่เด็กทำ คิดเป็นร้อยละ 75 รองลงมาคือ การกล่าวชมเชยให้เพื่อนฟัง และให้รางวัลต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 30 และ 20 ตามลำดับ วิธีที่ใช้น้อยที่สุด คือ การสัมผัส โอบกอดเด็ก คิดเป็นร้อยละ 5

ในการประเมินเด็กจากการทำกิจกรรมเสรี พบว่า ครูอนุบาลทั้งหมด ใช้วิธีการสังเกตการทำกิจกรรมของเด็กและเก็บรวบรวมผลงานของเด็ก คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาคือ บันทึกการบอกเล่าของเด็กจากการทำกิจกรรม

4.9 ปัญหาในการจัดกิจกรรมเสรี พบว่า ครูอนุบาลที่มีปัญหาในการจัดกิจกรรมเสรี เนื่องจาก จำนวนเด็กมาก ครูดูแลไม่ทั่วถึง ไม่สะดวกในการจัดเตรียมกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 35 รองลงมาคือ เด็กขาดความพร้อมและมีปัญหาทางพฤติกรรม คิดเป็นร้อยละ 20

และครูไม่ถนัดในการสอนชั้นอนุบาล งบประมาณมีน้อย สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 15

4.10 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสรี พบว่า ครูอนุบาลเสนอแนะว่า ครูควรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กอนุบาล ควรมีความละเอียดรอบคอบ และสามารถนำเทคนิคใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก คิดเป็นร้อยละ 30 รองลงมาคือ เด็กควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำกิจกรรมร่วมกับครู คิดเป็นร้อยละ 10 และกิจกรรมที่จัดควรหลากหลาย มีความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ควรมีวัสดุที่เพียงพอ ทันสมัย เหมาะกับเด็ก ควรมีข้อตกลงร่วมกันอย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาทางพฤติกรรม คิดเป็นร้อยละ 5

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการสำรวจลักษณะทางกายภาพของห้องเรียนและศูนย์การเรียนรู้หรือมุมกิจกรรม พบว่า ในห้องเรียนและศูนย์ / มุมของห้องเรียนส่วนใหญ่ มีลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมคือ มีวัสดุอุปกรณ์ทั้งของครูและเด็ก มีการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนสวยงามอบอุ่น ดึงดูดความสนใจเด็ก ตลอดจนมีสื่อ / อุปกรณ์ที่เพียงพอ มีคุณภาพ ปลอดภัย ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ มีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็ก เพราะสิ่งแวดล้อมที่ดีจะก่อให้เกิดความรู้สึที่ดีสบาย ผ่อนคลาย กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ อยากค้นคว้า (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538)

2. การจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล

2.1 การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ครูอนุบาล จัดให้มีที่เก็บเอกสารของใช้ส่วนตัวของครูและเด็กอย่างเป็นสัดส่วน มีบอร์ดหรือป้ายแสดงผลงานของเด็ก ที่เก็บผลงานของเด็กชั่วคราว มีศูนย์ / มุม ที่ครูจัดเพิ่มและจัดไว้เป็นประจำอย่างน้อย 4 ศูนย์ มีการตกแต่งห้องเรียนด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น การ์ตูน ไม้ดอกไม้ประดับ ภาพประกอบการศึกษา ฯลฯ ที่สวยงาม ดึงดูดความสนใจเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดสิ่งแวดล้อมของ อัมพิกา ภูเดช (2542) ที่กล่าวว่า การที่จะให้เด็กแต่ละคนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาทุกด้านอย่างรวดเร็ว มีความสุข แต่ประหยัดทรัพยากรและพลังงาน ตลอดจนปลอดภัยนั้น ครูจะต้องจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติของเด็ก แต่การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่ครูปฏิบัติในระดับน้อยคือ

การใช้ผลงานเด็กตกแต่งห้องเรียน การให้เด็กมีส่วนร่วมในการตกแต่งห้องเรียน การจัดแสดงผลงานเด็กหมุนเวียนอย่างสม่ำเสมอ และการเปลี่ยนแปลงพื้นในศูนย์ / มุม ซึ่งทั้งนี้อาจเป็นเพราะจำนวนเด็กในห้องมีมาก ในขณะที่พื้นที่มีจำกัด และครูมีงานอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการสอน จึงทำให้ไม่สามารถที่จะตกแต่งหรือเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในห้องเรียนได้อย่างสม่ำเสมอ

2.2 ด้านการจัดกิจกรรมในศูนย์ / มุม ครูอนุบาลปฏิบัติในระดับมากคือ จัดให้มีศูนย์ที่จัดเป็นประจำในห้องเรียน 4 - 6 ศูนย์ (เช่น ศูนย์บ้าน ศูนย์บล็อก ศูนย์เครื่องเล่น สัมผัส และเกมการศึกษา ศูนย์หนังสือ เป็นต้น) และจัดศูนย์ขึ้นเพิ่มในห้องเรียนไม่เกิน 6 ศูนย์ (เช่น ศูนย์สีน้ำ ศูนย์สีเทียน ศูนย์งานกระดาษ ศูนย์ปั้น เป็นต้น) กิจกรรมที่จัดให้เด็กทำ / เล่นมากที่สุด คือ ศูนย์บ้าน ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส และเกมการศึกษา ศูนย์สีเทียนและศูนย์หนังสือ ซึ่งกิจกรรมเสรีที่จัดให้มีความสอดคล้องกับกิจกรรมเสริมประสบการณ์ (หน่วยการเรียนรู้) ในระดับน้อยมาก และครูอนุบาลส่วนใหญ่ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมเสรีในศูนย์ / มุม ในแต่ละวัน อาจเป็นเพราะครูอนุบาลส่วนใหญ่ไม่ได้นำสื่อหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ มาปรับ / ประยุกต์ใช้กับกิจกรรมที่จัด ไม่มีความแปลกใหม่ และสอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งการที่เด็กจะเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น กรมวิชาการ (2541) เสนอแนะว่า ควรจัดกิจกรรมที่มีความสอดคล้อง สัมพันธ์ เชื่อมโยงกับสภาพท้องถิ่น การดำรงชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิทยาการใหม่ ๆ และเนื้อหาความต้องการของเด็ก

ด้านความสนใจในกิจกรรมเสรีของเด็กอนุบาล พบว่า เด็กอนุบาลสนใจกิจกรรมในศูนย์ที่ครูจัดเพิ่มและใช้เวลาเล่น / ทำกิจกรรมที่ครูกำหนดให้ในศูนย์นั้น ไม่เกิน 10 นาที เป็นเพราะครูจัดกิจกรรมให้เด็กทำเพียงกิจกรรมเดียวในแต่ละศูนย์ เช่น วาดภาพระบายสี ในศูนย์สีเทียน ปั้นอย่างอิสระในศูนย์ปั้น ฉีกปะในศูนย์กระดาษ ประกอบกับกิจกรรมที่ทำค่อนข้างง่ายสำหรับเด็ก กิจกรรมที่จัดไม่หลากหลาย ทำให้เด็กใช้เวลาไม่นานในการทำกิจกรรม ส่วนศูนย์ที่ครูจัดไว้เป็นประจำในห้องเรียนนั้น ศูนย์ที่เด็กสนใจระดับมากที่สุด คือ ศูนย์บ้าน ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส และเกมการศึกษา และศูนย์หนังสือ โดยเด็กใช้เวลาเล่นส่วนใหญ่ไม่เกิน 10 นาที ซึ่งเป็นเพราะช่วงเวลาในการทำกิจกรรมเสรีมีน้อย และครูผู้สอนส่วนใหญ่ จะกำหนดให้เด็กทำกิจกรรมในศูนย์ที่ครูจัดเพิ่มขึ้นในห้องก่อนคนละ 2 - 3 กิจกรรม แล้วจึงจะให้ทำกิจกรรมในศูนย์อื่น ๆ ต่อไป ส่วนเด็กที่มีเวลาเล่นในศูนย์ที่สนใจมากกว่า 10 นาที เป็นเพราะครูจัดกิจกรรมซ้ำ ๆ กัน เช่น จัดให้มีศูนย์สีเทียน 2 ศูนย์ ศูนย์งานกระดาษ 2 ศูนย์ ฯลฯ ทำให้เด็กทำกิจกรรมที่ครูกำหนดเสร็จเร็ว และส่วนหนึ่งเป็นเพราะครูไม่ได้จำกัด หรือกำหนดการทำกิจกรรมของ

เด็ก จึงทำให้เด็กเลือกเล่นในศูนย์ที่จัดไว้ประจำก่อนอย่างอิสระ และมีเวลาเล่นได้นานตามความต้องการ ในการทำกิจกรรมสำหรับเด็กนั้น กรมวิชาการ (2540) ได้เสนอแนะว่า กิจกรรมที่จัดควรคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ จึงควรจัดให้มีกิจกรรมหลายประเภทที่เหมาะสมกับวัย ความสนใจ ความสามารถของเด็ก และควรเปิดโอกาสให้เด็กได้มีโอกาสเลือกหรือริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเอง ตามความสนใจ

2.3 สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่ครูใช้ในแต่ละศูนย์ / มุม .ครูอนุบาลส่วนใหญ่จัดสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ในศูนย์ต่าง ๆ ประกอบด้วยสื่อที่เป็นของจริง สื่อจากธรรมชาติ สื่อสำเร็จรูป สื่อพลาสติก ซึ่งสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและชีวิตประจำวันของเด็ก มีความคงทน ปลอดภัย เด็กสามารถหยิบใช้ได้สะดวก ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ ลัดดา นิลละมณี (2531) ว่า สื่อการเรียนแต่ละประเภท จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการและสนองความต้องการที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กในทุก ๆ ด้าน โดยที่เด็กไม่รู้สึกรู้สว่าเรียน แต่เป็นวิธีที่ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เพิ่มพูนทักษะ สร้างสรรค์ ปลอดภัย และสนุกสนาน

ความสนใจในสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ของเด็กอนุบาล พบว่า เด็กอนุบาลสนใจและเลือกเล่นสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ทั้งที่เป็นของจริง สื่อจากธรรมชาติ สื่อพลาสติก และของจำลองที่ครูจัดไว้ในศูนย์ / มุมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับคำกล่าวของ กุลยา ตันติผลลาชีวะ (2541) ว่า อุปกรณ์การเรียน ของเล่น ที่จัดให้แก่เด็ก จะมีความหมายต่อเด็กมาก ความแปลกของสี ลักษณะ ขนาด รูปร่าง ประเภทของอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เด็กสัมผัสเป็นสิ่งสร้างเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการให้แก่เด็กทั้งสิ้น

พฤติกรรมขณะทำกิจกรรมเสรี พบว่า เด็กอนุบาลมีลักษณะการเล่นแบบเล่นคนเดียวในศูนย์ที่ครูจัดเพิ่มในห้องเรียน ส่วนศูนย์ที่จัดไว้ประจำนั้น เด็กจะมีลักษณะการเล่นทั้งแบบเล่นคนเดียว แบบต่างคนต่างเล่น (แบบคู่ขนาน) และแบบเล่นรวมกัน ทั้งนี้เป็นเพราะกิจกรรมในศูนย์ที่ครูจัดเพิ่ม มีลักษณะการทำกิจกรรมเป็นรายบุคคลมากกว่าศูนย์อื่น ๆ ส่วนศูนย์ที่ครูจัดไว้ประจำ เช่น ศูนย์บ้าน ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส และเกมการศึกษา ศูนย์หนังสือ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ฯลฯ มีสื่อที่เอื้อให้เด็กทำกิจกรรมทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ซึ่งเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมทั้งในลักษณะต่างคนต่างเล่น และเล่นรวมกัน ซึ่งการเล่นของเด็ก อาจเป็นการเล่นคนเดียว หรือเล่นกับเพื่อนก็ได้ ข้อสำคัญของการเล่นนั้น ต้องเป็นสิ่งที่เด็กได้กระทำด้วยตนเองตามความสนใจของเด็กอย่างมีอิสระ และมีเป้าหมายในการเล่นด้วยตนเอง มีโอกาสตอบโต้ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครูอย่างเต็มที่ กุลยา ตันติผลลาชีวะ (2542)

2.4 ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม ครูอนุบาลมีการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก เป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อยในระดับมากที่สุด มีการดูแลให้เด็กปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง ชี้แจง อธิบาย สาธิต ขั้นตอนการเข้าทำกิจกรรมเสรีของศูนย์ / มุม และมีการเสริมแรงให้เด็กมี กำลังใจในการเล่นเสรีในระดับมาก ซึ่งตรงกับแนวคิดของ พัฒนา ชัชพงศ์ (2542) ที่กล่าวว่า ในกิจกรรมเสรี นอกจากครูจะคอยเปิดโอกาสให้เด็กมีความเป็นอิสระ ได้เล่น ได้ทำกิจกรรมที่เด็ก สนใจแล้ว ยังเป็นผู้คอยกระตุ้น ดูแลให้เกิดความเรียบร้อย เป็นไปตามกฎระเบียบของห้อง เพื่อไม่ให้เกิดอันตราย และเมื่อเด็กต้องการความช่วยเหลือ ข้อคิดเห็น หรือผู้ร่วมเล่นด้วยกัน ครูก็ควรจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวด้วย

2.5 วิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรม ครูอนุบาลส่วนใหญ่ใช้วิธีกล่าว ตักเตือน หรือพูดคุยกับเด็กโดยตรงในระดับมากที่สุด เมื่อเด็กมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ใช้วิธีเรียกชื่อเด็ก ตักเตือนเด็กเป็นรายบุคคล และการให้แรงเสริมทางบวก เมื่อต้องการให้เด็ก เปลี่ยนกิจกรรม ครูใช้วิธีพูดชักจูง เตือนให้เปลี่ยนกิจกรรมเป็นรายบุคคล ใช้คำพูด คำสั่ง เพื่อให้ เด็กรู้ว่าหมดเวลาในการทำกิจกรรมเสรี และใช้อุปกรณ์ดนตรีต่าง ๆ หรือเพลงเป็นสัญญาณใน เรื่องปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรม ھرรษา นิลวิลเชียร (2535) ได้กล่าวว่า ครูจะมีส่วนช่วยในการ ป้องกันการประพฤติน่าไม่เหมาะสมของนักเรียนได้ โดยครูจะต้องเริ่มตั้งแต่การเตรียม การเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในห้องเรียน เตรียมให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ครูและนักเรียน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเป็นไปในทางบวก และการจัดกิจกรรมให้น่าสนใจ ไม่ง่าย ไมยาก จนเกินไป จะช่วยป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กอย่างได้ผลดีกว่าวิธีการพูดกับเด็ก หลังจากเด็กทำพฤติกรรมแล้ว และนอกจากนี้ ครูควรจัดให้มีกฎระเบียบของห้องเรียนที่ เหมาะสมกับนักเรียน โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ควบคุมตัวเองและช่วยเหลือตัวเองให้มากที่สุด เพื่อเป็นการผ่อนแรงครูในการจัดการ

การตอบสนองต่อวิธีการที่ครูใช้แก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของ เด็ก พบว่า เด็กอนุบาลในระดับน้อยที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ตอบสนองครูโดยการยอมรับและ ปฏิบัติตามคำแนะนำ คำสั่งของครูและทำกิจกรรมต่อไป เด็กมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ภายหลังจากครูใช้วิธีแก้ปัญหา และหลังจากที่ได้รับการเสริมแรงทางบวกจากครู เด็กแสดง อากักรดีใจและมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่อไป ส่วนการตอบสนองการเสริมแรง ทางลบของครู คือ เด็กยอมรับและปฏิบัติตามเงื่อนไขและจากการที่ครูใช้วิธีคาดโทษ ลงโทษเด็ก แสดงอาการตอบสนองโดยการเงิบ ร้องไห้ เก็บตัว และหยุดการทำกิจกรรมชั่วคราว วิธีการแก้ ปัญหาของครู และการตอบสนองของเด็ก สอดคล้องกับคำกล่าวของอัจฉรา สุขารมณ (2541)

ที่กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติของครูไม่ว่าจะเป็นการให้รางวัล การลงโทษ การควบคุมให้เด็กมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ส่งผลต่อจิตใจเด็กทั้งสิ้น ครูต้องเข้าใจและนำมาใช้อย่างมีเหตุผล ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่เกิดขึ้นในห้องเรียนนั้น เวเบอร์ และคณะ (Weber and other, 1982) ได้ค้นพบว่า ห้องเรียนที่มีบรรยากาศไม่ดี มีกิจกรรมที่จำกัด และไม่เหมาะสม ตลอดจนมีสื่ออุปกรณ์น้อย จะประสบปัญหาทางพฤติกรรมบ่อย ๆ และการลงโทษเป็นวิธีหนึ่งที่มุ่งปรับพฤติกรรมเด็ก แต่อาจเกิดผลต่อเด็กคือ ทำให้เด็กเข้าใจลักษณะการลงโทษในทางที่ผิด เกิดการย่อท้อ ก้าวร้าว ขาดความมั่นใจในตนเอง (Schickedanz et al, 1983)

3. การสัมภาษณ์การจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล พบว่า ครูอนุบาลที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสรีเป็นอย่างดี คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือ เข้าใจพอสมควร และเข้าใจเพียงเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 40 และ 10 ในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ครูผู้สอนนับว่ามีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กเป็นอย่างมาก ครูจึงต้องรู้จักพัฒนาตนเอง ปรับปรุงการใช้เทคนิคในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างให้เหมาะสม (กรมวิชาการ 2540) ซึ่งจากการที่ครูมีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กต่างกัน อาจเป็นเพราะครูส่วนใหญ่ไม่ได้จบการศึกษาด้านอนุบาลมาโดยตรง และขาดการอบรมสัมมนาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้การจัดกิจกรรมเสรีสำหรับเด็กไม่เหมาะสมเท่าที่ควร ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ ชูลี ชวยเอื้อ (2532) ที่พบว่า การที่ครูได้รับการอบรมสัมมนาไม่ทั่วถึง หรือขาดแหล่งความรู้เพิ่มเติม ทำให้ครูขาดทักษะในการปฏิบัติ จึงมีผลกระทบโดยตรงต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอนุบาลเป็นอย่างยิ่ง

ประโยชน์ของกิจกรรมเสรีที่มีต่อพัฒนาการของเด็กอนุบาล พบว่า ครูอนุบาลทั้งหมดมีความเห็นว่า กิจกรรมเสรีมีประโยชน์ต่อพัฒนาการของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม สติปัญญา และภาษา และเสนอแนะว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กนั้น ควรจัดให้มีศูนย์ / มุม ที่มีสื่อ / อุปกรณ์หลากหลาย เหมาะสมกับวัย และความต้องการของเด็ก รองลงมาคือ ควรจัดให้มีบรรยากาศอบอุ่นเหมือนบ้าน และจัดให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เนื้อหา กิจกรรม และตัวเด็ก การที่ครูอนุบาลมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการและความต้องการของเด็ก จะช่วยให้ครูมีแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

ในการวางแผนเกี่ยวกับกิจกรรมเสรี พบว่า ครูอนุบาลมีการวางแผนการจัดกิจกรรมเสรีสำหรับเด็กไว้ล่วงหน้า และมีครูที่ไม่มีมีการวางแผน แต่พิจารณาตามความเหมาะสม / สอดคล้องกับหลักสูตร ซึ่งในการจัดกิจกรรมเสรีนั้น ครูควรมีการวางแผนอย่างรอบคอบ เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ..เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถของเด็ก (อุดมลักษณ์ กฤษพิจิตร, 2532)

แนวคิดในการจัดกิจกรรมเสรี ครูอนุบาลที่เสนอแนวคิดที่ว่า ควรจัดกิจกรรมให้หลากหลาย เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และสอดคล้องกับเนื้อหามากที่สุด รองลงมาคือ การจัดให้เหมาะสมกับสภาพห้องเรียนและพื้นที่ สามารถปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้ จัดสื่อให้เพียงพอ มีความหลากหลาย ทันสมัย เป็นที่สนใจของเด็ก

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ในแต่ละศูนย์ / มุม พบว่า ครูอนุบาลเสนอแนวคิดที่ว่า สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ควรมีความคงทน ปลอดภัย หาได้ง่าย ราคาไม่แพง เหมาะกับวัยของเด็ก รองลงมาคือ ควรมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง เพื่อกระตุ้นความสนใจของเด็ก ควรมีความหลากหลาย แปลกใหม่ น่าสนใจ และควรเป็นสื่อที่ผลิตขึ้นใช้เองหรือดัดแปลงจากวัสดุที่เหลือใช้

ขั้นตอนในการให้เด็กทำกิจกรรมเสรีในศูนย์ / มุม พบว่า ครูอนุบาลที่ใช้วิธีแนะนำ อธิบาย สาธิตกิจกรรมที่จะให้เด็กทำ รองลงมาคือ ครูกำหนดให้เด็กทำกิจกรรมที่ครูจัดเพิ่มในห้องก่อน แล้วจึงเลือกทำในศูนย์ที่ครูจัดไว้ประจำ และพบว่า ครูมีการสร้างข้อตกลงร่วมกับเด็ก เพราะถ้าไม่มีการสร้างข้อตกลงแล้ว เด็กจะไม่เลือกทำกิจกรรมที่ครูจัดไว้ แต่จะเข้าไปเลือกทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่ตนเองสนใจก่อนและจะไม่มีผลงานที่ครูต้องการเก็บไว้เป็นหลักฐานได้ และการที่มีครูเพียงส่วนน้อยใช้เทคนิคในการนำเด็กเข้าศูนย์ / มุมนั้น อาจเป็นเพราะบางห้องมีเด็กจำนวนมาก อาจทำให้เสียเวลาในการทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว และเป็นระเบียบ ครูจึงเป็นผู้กำหนดวิธีการง่าย ๆ ในการทำกิจกรรมเช่น การเรียกชื่อเป็นบุคคล ระบุตามกลุ่มสี เป็นต้น ซึ่งการจัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ นั้น เด็กควรมีอิสระในการเลือกสิ่งที่เรียนตามความสนใจและความสามารถของตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ที่ต้องการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541)

ขณะที่เด็กทำกิจกรรมเสรีพบว่า ครูอนุบาลส่วนใหญ่มีการดู แลความเรียบร้อย และคอยอำนวยความสะดวกให้ และมีครูที่นั่งทำงานที่โต๊ะตามปกติบ้างนั้น อาจเป็นเพราะเมื่อเด็กทำกิจกรรมที่ครูกำหนดให้เรียบร้อยแล้ว ก็จะนำมาส่งครู เพื่อให้ครูช่วยเขียนชื่อ หรือเขียนข้อความที่เด็กเล่าจากผลงานที่ทำ ทำให้ครูไม่มีเวลาเข้าไปดูแลการทำกิจกรรมของเด็กได้

มากเท่าที่ควร ทำให้การเล่น / การทำกิจกรรมของเด็กบางศูนย์ / มุม ไม่ถูกต้อง เช่น เด็กใช้ของเล่น ผิดวัตถุประสงค์ หรือมีวิธีเล่นที่ซ้ำ ๆ แบบ ซึ่งในการทำกิจกรรมเสรี นอกจากครูจะเปิดโอกาส ให้เด็กทำกิจกรรมอย่างอิสระแล้ว ครูอาจชี้แนะหรือมีส่วนร่วม与孩子ได้ (กรมวิชาการ 2540) นอกจากนี้ พัฒนา ชัชพงศ์ (2542) ยังกล่าวว่า การใช้คำถามกระตุ้น สามารถทำให้ความคิด ของเด็กขยาย และเกิดการเล่นที่ซับซ้อนขึ้นได้

เมื่อเด็กมีปัญหาทางพฤติกรรมพบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีไกล่เกลี่ยและให้เด็กมี ส่วนร่วมในการแก้ปัญหา รองลงมาคือ ครูเป็นผู้ยุติปัญหา และคอยสังเกตการแก้ปัญหาของเด็ก ก่อน แล้วจึงให้การช่วยเหลือ ปัญหาทางพฤติกรรมในห้องเรียนที่พบได้น้อย เนื่องจากห้องเรียน ส่วนใหญ่มีสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ เพียงพอกับจำนวนเด็ก และขณะที่เด็กทำกิจกรรม ครูผู้สอนได้ดูแล หรือทำงานอยู่ใกล้ ๆ ทำให้สามารถให้ความช่วยเหลือได้รวดเร็วและก่อนที่จะเกิดปัญหานั้น

เมื่อต้องการให้เด็กเปลี่ยนกิจกรรมครู ใช้วิธีเรียกชื่อ / เตือนเป็นรายบุคคลมากที่สุด รองลงมาคือ การพูดชักชวนให้เปลี่ยนกิจกรรม และปล่อยให้เด็กทำกิจกรรมอย่างอิสระ เนื่องจาก ครูส่วนใหญ่จะสร้างข้อตกลงว่า เด็กจะต้องทำกิจกรรมที่ครูจัดเพิ่มให้บนโต๊ะ 2 - 3 กิจกรรมก่อน แล้วจึงจะไปทำกิจกรรมในศูนย์อื่น ๆ ได้ ครูจึงใช้วิธีสอบถามเด็กเป็นรายบุคคล และเตือนเด็ก ที่พบว่า ยังทำกิจกรรมที่กำหนดให้ไม่ครบ เพื่อจะได้เก็บผลงานของนักเรียนทุกคนในแต่ละศูนย์ ซึ่งหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ควรเปิดโอกาสให้เด็กเป็นผู้ค้นพบ หรือสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้ลงมือปฏิบัติ กิจกรรมเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ สอดคล้องกับ ความต้องการและเหมาะสมกับวัยของเด็ก ตลอดจนเป็นสิ่งที่เด็กสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ (วัฒนา มัคคสมัน, 2542)

การให้แรงเสริมกับเด็กพบว่า ครูอนุบาลส่วนใหญ่ใช้วิธีที่เหมาะสมคือ การใช้คำ พุดชมเชยเด็ก การให้กำลังใจผลงานที่เด็กทำ รองลงมาคือ การชมเชยให้เพื่อน ๆ ฟัง การให้ รางวัลต่าง ๆ

ในการประเมินเด็กจากกิจกรรมเสรีพบว่า ครูอนุบาลทั้งหมดใช้วิธีการสังเกตการ ทำกิจกรรมของเด็ก และเก็บรวบรวมผลงานของเด็ก และวิธีการบันทึกการบอกเล่าของเด็กจาก การทำกิจกรรม ซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถทำได้สะดวก เพราะเด็กในห้องมีจำนวนมาก ทำให้ครู ไม่สามารถที่จะประเมินเด็กได้หลาย ๆ วิธีในขณะเดียวกัน การประเมินดังกล่าว สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ที่กล่าวถึงวิธีประเมินผลเด็กว่า ควรมี การสังเกต สนทนา สัมภาษณ์ และการเก็บรวบรวมผลงาน

ปัญหาในการจัดกิจกรรมเสรีที่ครูอนุบาลพบคือ จำนวนเด็กมาก ทำให้ไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง และไม่สะดวกในการจัดเตรียมกิจกรรม รองลงมาคือ ปัญหาเกี่ยวกับตัวเด็ก เช่น เด็กมีปัญหาทางพฤติกรรม เด็กขาดความพร้อม และปัญหาครูไม่ถนัดในงานสอนอนุบาล งบประมาณ สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไป ครูอนุบาลเสนอแนะว่า ครูควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กอนุบาล ควรมีความละเอียดรอบคอบและสามารถนำเทคนิคใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก รองลงมาคือ เด็กควรมีส่วนร่วมในการวางแผนทำกิจกรรมร่วมกับครู และกิจกรรมที่จัดควรหลากหลาย มีความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ควรมีวัสดุที่ทันสมัย เพียงพอ เหมาะกับเด็ก ควรมีข้อตกลงร่วมกันอย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาทางพฤติกรรม ดังคำกล่าวของ ภรณ์ คุรุรัตน์ (2540) ที่ว่าการที่จะสอนเด็กอนุบาลให้บรรลุเป้าหมายนั้น ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและความพร้อมในการเรียนรู้ธรรมชาติของเด็ก การจัดกิจกรรม การผลิต และการใช้สื่ออุปกรณ์การสอน การประเมินพัฒนาการ การสร้างปฏิสัมพันธ์ การเสริมแรงและอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพของครูอนุบาล

ข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า

1. จำนวนนักเรียนมีมากเกินไปต่อจำนวนครู 1 คน ทำให้ครูไม่สะดวกในการจัดเตรียมกิจกรรมและสื่อ / วัสดุอุปกรณ์ในศูนย์ / มุม ได้อย่างเต็มที่ และไม่มีเวลาดูแล การทำ

กิจกรรมเสรีของเด็กเท่าที่ควร ดังนั้น เพื่อให้ครูดำเนินกิจกรรมและคุมชั้นเรียนได้อย่างราบรื่น การจัดกิจกรรมของครูส่วนใหญ่ จึงเน้นครูเป็นศูนย์กลาง

2. ครูอนุบาลบางส่วนจบการศึกษามานานแล้ว และไม่ได้จบสาขาอนุบาลโดยตรง ทำให้ไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก ฯลฯ มาใช้ได้มากเท่าที่ควร

3. ครูอนุบาลส่วนใหญ่ไม่มีการวางแผนหรือจัดเตรียมกิจกรรมเสรีไว้ล่วงหน้า และใช้เวลาเตรียมสื่อ / กิจกรรมเพียงช่วงสั้น ๆ ทำให้กิจกรรมที่จัดไม่หลากหลายตามความต้องการของเด็ก

4. สื่อ / วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในห้องเรียนบางห้องเรียน เช่น หุ่นตุ๊กตากระดาษ หุ่นมือ เกมการศึกษา เครื่องเล่นสัมผัส อุปกรณ์เครื่องมือวิทยาศาสตร์ อุปกรณ์ดนตรี ฯลฯ ครูจัดเก็บไว้ในตู้กระจกในกล่อง / ตู้เก็บสื่อ จัดไว้เพื่อให้เกิดความสวยงาม โดยที่เด็กไม่มีโอกาสได้เล่น

5. ครูอนุบาลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมในศูนย์ที่จัดเพิ่มขึ้นมากกว่า ศูนย์ที่จัดไว้เป็นประจำ สังเกตได้จากพื้นที่ในห้องเกือบทั้งหมดครูจัดวางโต๊ะ ทำกิจกรรม ทำให้ไม่มีพื้นที่ที่จะทำกิจกรรมในศูนย์ที่จัดไว้ประจำ

6. ประสบการณ์ที่ครูอนุบาลเคย / ไม่เคยได้รับรางวัลด้านการเรียนการสอนระดับอนุบาล ไม่มีความสัมพันธ์กับการจัดกิจกรรมเสรีของครู เนื่องจากเวลาที่ครูเคยได้รับรางวัลผ่านไปนาน และในช่วงเวลาดังกล่าว แนวการจัดกิจกรรมสำหรับครูอนุบาล ได้มีการพัฒนาไปในรูปแบบต่าง ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง มีการนำเอาวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคข่าวสาร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นการจัดเด็ก

เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้มากขึ้น ครูหลาย ๆ คนต้องพยายามชวนขยายหาความรู้เพิ่มเติมจากการอบรมสัมมนา และอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่ไม่ได้จบด้านอนุบาลมาโดยตรง เพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิด ตลอดจนการปฏิบัติให้เหมาะสมตามแนวทางที่หน่วยงานได้วางไว้ ดังนั้น ประสบการณ์หรือผลงานดีเด่นที่ครูเคยปฏิบัติในอดีต อาจไม่สามารถนำมาปรับใช้ในปัจจุบันได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้ไม่เห็นความแตกต่างของการที่ครูเคย / ไม่เคยได้รับรางวัล

7. จากการที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาลในห้องเรียนพบว่า ยังมีครูอนุบาลที่ใช้วิธีการลงโทษทางกาย หรือใช้คำพูดที่รุนแรงกับเด็กอยู่บ้าง ซึ่งอาจเป็นเพราะครูค่อนข้างมีอายุมาก เคยสอนระดับประถมศึกษามาก่อน แต่ต้องมาสอนในระดับชั้นอนุบาล ประกอบกับยังมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติ และความต้องการของเด็กอนุบาลไม่มากพอ จึงทำให้ครูไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของเด็กได้ จึงใช้วิธีการดังกล่าว

ข้อมูลที่น่าสนใจจากงานวิจัย

จากการสังเกตการจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล ผู้วิจัยพบว่า มีโรงเรียนที่จัดกิจกรรมโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งแตกต่างไปจากโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรส่วนใหญ่ เริ่มตั้งแต่การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่ตกแต่งด้วยผลงานของเด็กเป็นส่วนใหญ่ เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้สิ่งที่ตนเองสนใจร่วมกับครู โดยจัดเป็นศูนย์ / มุมเพิ่มขึ้นอีกศูนย์หนึ่งในห้อง ใช้ชื่อว่า "เรื่องที่หนูสนใจ" ซึ่งเด็กทุกคนจะมีส่วนร่วมในการนำเสนอ / วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กับเรื่องนั้น ๆ มาจัดไว้ในศูนย์นิทรรศการ และกิจกรรมที่ครูจัดในแต่ละศูนย์ส่วนใหญ่ จะมีความสอดคล้องกับเรื่องที่เด็กสนใจ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กเป็นไปในทางบวก เด็กมีความสุข กล้าแสดงออก และมีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม